

Po revoluciji se je razvoj simbolov nadaljeval. V Bachovem neoabsolutizmu je ob močni politični centralizaciji, ki je onemogočala politično delovanje avstrijskih narodov, sicer prišlo do manjše prisotnosti narodnih simbolov. Ustavna doba je v 60-tih letih prinesla novo krepitev narodne identitete. Po letu 1860 so se ponovno okrepili grbi kot narodni simbol. Zastave so spet igrale podobno vlogo kot v revoluciji leta 1848/49. Po letu 1867, ko se je Madžarom posrečilo odpreti pot k popolni madžarizaciji Ogrske, se je razvoj slovaške simbolike razumljivo zmanjšal. V 70-tih in 80-tih letih 19. stoletja se je možnost predstavitve simbolov v politiki in kulturi znatno omejila.

Avtor je na nov način predstavil slovaški narodni razvoj od začetka prebujanja narodnih idej pa do let po revoluciji, ko se je narodna zavest že trdno zasedrila tako med slovaško inteligenco kot tudi med preprosto slovaško ljudstvo. Na kakšen način se je razvoj narodnih idej preobrazil in odmeval v narodni simboliki, boste prebrali v predstavljeni knjigi, ki jo toplo priporočam v branje vsem, ki jih posebej zanima slovaška zgodovina, a tudi vsem tistim, ki se sicer ukvarjajo z zgodovino Avstrije in Avstro-Ogrske.

Filip Čuček

SEM PUŠKO ZAGLEDAL, SEM JOKAT ZAČEL

Rok Stergar, Slovenci in vojska, 1867-1914. *Slovenski odnos do vojaških vprašanj od uvedbe dualizma do začetka 1. svetovne vojne*. Historia, Znanstvena zbirka Oddelka za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana, 2004. 281 strani.

Rok Stergar, asistent na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, je s svojo dopolnjeno doktorsko disertacijo, ki jo predstavljamo, poskrbel za dobrodošel prispevek na zgodovinarsko precej podhranjenem področju slovenske vojne in vojaške zgodovine, čeprav si že v uvodu svoje knjige postavi meje - zanima ga namreč vojska med kladivom in nakovalom politike. Stergar torej ne piše o konkretnih entotah, poveljnikih, slavnih bitkah in zmagah, temveč o idejah, zahtevah, spomenicah in kupčkanju, o političnem dajdamu in lovljenju volilnih glasov na tako občutljive in pomembne teme, kot so

(bile) vojaške. Kot časovni prelomnici si postavi letnici 1867 in 1914 - prvo letnico in obdobje po njej povezujemo z modernizacijo avstroogrške vojske, na katero je vplivala tudi modernizacija državne uprave (dualizem), leto 1914 pa pomeni začetek konca klasične avstroogrške vojske.

Tudi Slovenci smo leto 1867 z dualizmom in vedno glasnejšimi debatami o nujnosti korenitih reform v državi dočakali kot čas, ki nam utegne postreči s kakšno drobtinico z mize »velikih« (Nemcev, Madžarov, Čehov) in nas na ta način postaviti ob bok »zgodovinskim« narodom. Kljub vsesplošni euforiji in vonju po priložnosti za emancipacijo našega naroda, pa Slovenci in naši politiki vojaških zadev po zgledu svojih bolj prebranih bratrancev nismo pisali na prva mesta svojih punkcij in z njimi opletali na političnih zborih. Vojska (nekakšno 'domobranstvo' oziroma ljudska vojska, temelječa na splošni vojaški obveznosti) da, toda le kot atribut siceršnji politični polnoletnosti - slovenskemu parlamentu! Odveč je ponavljati, da nismo dobili ne enega in ne drugega, centralisti pa so zahteve po razbijanju enotne c. kr. vojske zavračali z argumentacijo, ki jo bomo srečali sto let kasneje pri zagovornikih enotne »kovačnice bratstva in enotnosti naših narodov in narodnosti«.

Sicer smo imeli Slovenci z vojsko take in drugačne izkušnje - mnogokrat je vojska nastopala kot kordon med razgretima frontama nemških in slovenskih nacionalistov, velikokrat pa je tudi sama posegla v spopade na strani braniteljev ustave in predstavnikov nemškega nacionalizma.

Za delež Slovencev (častnikov) v vojski bi lahko trdili isto kot stoletje kasneje - lahko bi jih bilo več. Slovenci uniformi niso delali sramote z nesposobnostjo, so jo pa nekateri preveč goreči avstrijski patrioti svojemu narodu (kar pa itak ni nič novega). Toliko več pozornosti si zato zaslužijo podvigi tistih, ki so kljub uniformi in predpisani dozi lojalnosti »avstrijski hiši« ohranili narodno bit ter skušali povezati oba svetova - med take sodi Andrej Komel s svojim zavzemanjem za slovenjenje vojaškega besednjaka in emancipacijo slovenskega jezika na vseh družbenih področjih.

Zadnja tretjina 19. stoletja je v javnost na področju vojske in obrambe vsekakor prinesla svež veter. Rojevati so se začele moderne vojske, utemeljene na splošni vojaški obveznosti in rezer-

vi. Javnost se je čutila nagovorjena in pozvana k tvornemu dialogu pri oblikovanju obrambne strategije. To je čas militariziranih telovadnih društev (sokoli, turnarji) in čaščenja športa tudi zaradi njegove narodnoobrambne funkcije (de Coubertin). Vojska je izgubila precej grozljivega prizvoka in postala bližja, domačnejša in predstavljivejša, pozitivno vlogo pa naj bi imela tudi pri konsolidiranju narodov. V to obdobje na Slovenskem spada špekuliranje s položajem na Balkanu, zavzemanje za odločne vojaške akcije proti turški navzočnosti v Bosni ter hrepenenje po spremembah nacionalne strukture v monarhiji na ta način, da bi Slovani (posredno) tudi s pomočjo vojaškega angažmaja Avstro-Ogrske na Balkanu postali odločilnejši dejavnik v državi. Ti medeni tedni med dunajskimi jastrebi in slovensko elito pa niso trajali dolgo, saj je vojaški Dunaj slovensko navdušenost pozabil kmalu po pacifikaciji Bosne ... Po bosanski epizodi je 1879. najti večino slovenskih politikov kljub vsemu znova v prvih vrstah boja za močno vojsko, navdušenje pa jih je minilo, ko so ugotovili, da bi bila taka vojska tudi zelo draga, nova davčna bremena pa bi prizadela vse davkoplačevalce (volilce!). Manj pomislekov so imeli slovenski politiki pri podpori vojaški taksi, ki so jo plačevali vojske oproščeni moški - pri tem so seveda mislili na krepke Slovence, ki so itak vsi vojaki in jih taksa ni udarila po žepu tako kot »strahopetne Jude« in »golšaste Nemce«.

Svojih pet vojaških minut smo Slovenci vedno pričakovali tudi na zahodu - proti zvitemu in potuhnjenemu Lahu, žal pa naše borbenosti in patriotizma niso znali izrabiti, tako da z idejo o nekakšni slovenski vojni krajini ni bilo nič.

Nasploh je veljalo, da se je vojaških tem slovenska politika lotevala precej previdno - podpirala je strateške zamisli vladarja o formiranju močne in učinkovite vojske, ki jo je videla kot pomembno vezivo večnarodne habsburške države, hkrati pa se je vedno ubadala tudi z vprašanjem »koliko me bo pa to stalo?«, ki je bilo vsekakor odločilno pri nagovarjanju volivcev.

V času, ki ga v svoji študiji popisuje avtor, je lju-bezen med Slovenci in avstroogrsko vojsko prešla različne faze: evforično, nekritično zatreskanost, stanovitost, nerazburljiv zakon, na koncu pa tudi obdobje zagrenjenega ločevanja, ko je v prvi dekadi 20. stoletja vojska Slovincem nekajkrat po diktatu sovražne nacionalistične politike nasilno in brezkompromisno pokazala svojo moč in jih

s svojo sumničavostjo in paranoičnim iskanjem izdajalcev dokončno odvrnila od sebe.

Tudi za tokratno Stergarjevo knjigo tako velja sklep: več kot dobro narejeno (obseg in raznolikost virov ter ažurnost literature zbuje občudovanje) - nestrpnost čakamo na še kakšno njegovo delo s tega področja.

Aleksander Žižek

SOČNO O SUHI PAŠTI, BOMBAH IN ŠE O ČEM

Marta Verginella, Suha pašta, pesek in bombe. *Vojni dnevnik Bruna Trampuža; Knjižnica Anales 39; Koper 2004. 249 strani.*

Slovenci se lahko neskromno pohvalimo, da smo bili kljub »majhnosti« in »nezgodovinskosti« poleg pri vseh pomembnejših in nepomembnih zgodovinskih in nezgodovinskih prelomnicah. Poleg smo bili sicer v desetinah, stotinah in (deset)tisočih, ohranilo pa se nam je približno desetkrat manj pisnih pričevanj in še desetkrat manj tovrstnih pričevanj, ki so uzrla luč sveta v knjižni obliki - po možnosti opremljena z dobronamernimi in potrebnimi uredniškimi posegi in popravki. Mednje sodi tudi pričujoče delo, ki ga je »posvojila« Marta Verginella, profesorica na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, sicer pa predstavnica mlajše generacije slovenskih zgodovinarjev.

Verginella se v uvodnem tekstu posveti predvsem vlogi nanovo odkrite (avto)biografike »malih ljudi« pri pisanju zgodovine s človeškim obrazom. Uvod je tako rekoč obvezno branje za študente zgodovine ali iskalce informacij o začetkih in razvoju historične antropologije. Med literaturo in nosilci te smeri zgodovinopisja manjka komaj kaj (in komaj kdo), vendar prevladuje »svet« pred »domom«, čeprav imamo Slovenci na tem področju kar precej pokazati.

Osrednji del knjige je seveda namenjen vojnemu dnevniku Bruna Trampuža, kjer nastopajo uredniški »vrinki« kot dobrodošla dodatna informacija. Ta ob rdeči niti Trampuževe odiseje lahko vodi tudi bralce brez osnovnega predznanja o krajih in dogodkih, ki jih obravnava Trampužev dnevnik.